
SURVEY OF THE ATTITUDES IN THE SOUTH-WEST BULGARIA BY THE COMPLETE MEDIUM EDUCATION FOR THE CONTINUING OF EDUCATION IN SWU "NEOFIT RILSKI", BLAGOEVGRAD, BULGARIA

Itska DerijanSouth-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria, izka_d@abv.bg**Violin Vasilev**South-West University “Neofit Rilski” – Blagoevgrad, Bulgaria violinbg@swu.bg

Abstract: The economic changes that have occurred in recent years in Bulgaria concern a significant number of large industrial enterprises and the territory of the Blagoevgrad region. Their privatization changes the industrial map of the region and puts the labor activity of the population in check. In many enterprises, the labor process is carried out by young people who do not continue their education at a higher school. For them, university education is not among the priorities, as the completed vocational education allows them to join the labor market. But under the conditions of market change, young people are forcibly deprived of the opportunity to pursue vocational training acquired in secondary education. This situation automatically classifies them in the group of economically inactive youths, which according to current statistics account for 22% of the inhabitants of the Blagoevgrad region. The dynamics described in today's economic reality focuses attention on young people's insufficient readiness to flexibly change their vital orientations and develop motivation to achieve success in professional realization. This finding is alarming because it challenges the attitude of lifelong learning among young people as mediating their motivation for personal growth and success in professional realization. The present study aims at studying the educational activity of unemployed young people from the Blagoevgrad region by examining their attitudes towards applying at Southwestern University "Neofit Rilski" and on this basis to analyze the subjective determinants mediating the overcoming of barriers for continuing qualification. The main reason for conducting the study is related to the understanding that as a life event the unemployment period is negative and the longer stays in it escalate into a decrease in self-esteem, painful sensitivity in terms of personal confidence, anxiety towards the expected rejection from any work environment.

Keywords: economically inactive young people, secondary education, professional qualifications, higher education, attitudes, motivation for success.

ВЪВЕДЕНИЕ

Тази статия представя част от мащабно сравнително проучване на нагласите на млади хора за кандидатстване във висши училища в две големи области в България – Югозападна и Югоизточна. Изборът на изследователския проблем се мотивира от необходимостта да се оптимизира практиката на мотивация и подбор на студенти за университетите в България, в частност – на ЮЗУ „Неофит Рилски”, гр. Благоевград и на Бургаски свободен университет, гр. Бургас, като се отчитат някои обективни и субективни причини за тенденцията на намаляване на потенциалните кандидат-студенти в цялата страна и в частност – изследваните от авторите университети. Изборът на изследователския проблем се мотивира от:

- извънредно динамични демографски промени обществото ни през последните 20 години, в резултат на което в България се наблюдават тенденции към спад на раждаемостта, а оттук – на потенциалните кандидати-студенти;
- висок ръст на миграция на населението в рамките на страната и извън нея (в много случаи цели семейства), което прави проблемно дългосрочното, индикативно планиране на интересите към кандидатстване във ВУ;
- засилване на тенденциите за избор на ВУ в чужбина или в други градове на страната, особено от зрелостниците от специализираните училища, предизвикано от различни причини – от желание за самостоятелност извън семейната среда, до избор на липсващи в каталозите на двата университета специалности;
- наличието на много на брой ВУ – както в столицата, така и в регионите на България, всяко от които предоставя определен набор от специалности и провежда политика на привличане на студенти;
- Забелязваната в последните години тенденция към критично и негативно отношение към българските ВУ, често тенденциозно, предубедително и необосновано, но силно влияещо върху емоционалните нагласи на бъдещите кандидат-студенти и техните семейства.

ПРИНЦИПИ И СЪТЪПКИ ЗА УСПЕШЕН ПРЕХОД**Стъпка 1. Изследването се основава на следните методологични маркери:**

Двата университета – обект на настоящото изследване заемат ключово място в обхвата на потенциалните кандидат-студенти. Югозападният университет „Н. Рилски” е с особено силно традиционно просъетие в Югозападния, а Бургаският свободен университет вече заема категорично авторитетно място в Югоизточния региони. В този смисъл изследователският екип прогнозира една представителна и значима извадка от респоденти, което ще гарантира обективност на данните и на последващите изводи и препоръки. Двамата университета формулират в своите стратегии за развитие като основен приоритет да **предлагат специалности с високо и устойчиво търсене, като реагират изпреварващо на очертаващите се тенденции в пазара на труда**. Този факт мотивира и необходимостта да се проучват предварителните нагласи на младите хора, завършващи средното си образование, към продължаване на професионалната си квалификация в ЮЗУ и в БСУ. Планирането на изследването се мотивира от някои специфики в демографското и социално-икономическото развитие на България и на двата региона в частност. Познаването на ситуацията в обществено-икономически план и настоящото и бъдещо развитие на регионите в голяма степен влияе върху тенденциите към повишаване на образованието на хората, особено на младите. На фона на тревожните показатели за намаляване на раждаемостта и демографския срив в България от 90-те год. на 20в., когато са родени днешните студенти и кандидатстуденти, очевидна е необходимостта от ранно проучване на желанията и нагласите им към висше образование, от предлагане на **мерки за оптимизиране на избора** им на български университет.

Екипът ни си поставя за цел да установи съществуват ли и допълнителни аргументи (желани специалности, материална база, близост до родното място (или морето/планината), достъпност на приема, атрактивност и престиж и т.н.) за избор на кандидатстване именно в тези два университета. Нещо повече – замисълът е да бъдат проучени нагласите не толкова на млади хора, които са взели своите решения и са кандидатствали или приети, а на тези, които все още не са информирани достатъчно и не са решили, с което същите обособяват групата на потенциалните потребители и които се нуждаят от допълнителна превантивна работа и мотивация. По такъв начин акцентът на изследването е не само към количествената, но и върху качествената страна на изборите на висше училище и специалност в него.

Стъпка 2. Организация на емпиричното изследване и анализ на получените резултати.

1. Цел на проучването: Да се получи надеждна и обективна информация за нагласите на завършващите средните училища в Югозападна и Югоизточна България относно продължаване на образованието им в ЮЗУ „Н. Рилски” и БСУ, с оглед на оптимизиране на университетските стратегии за кандидатстудентска кампания в краткосрочен и в дългосрочен план.

2. Задачи на емпиричното изследване:

- Да се създаде анкетна карта за обективна оценка на нагласите на завършващите средните училища за продължаване на образованието си в ЮЗУ и в БСУ;
- Да се конструира извадка за изследване, която отговаря на изискванията за достоверност, обем и представителност;
- Да се извърши лонгитюдно сравнително теренно проучване на нагласите на целевата група в съответствие с конструирания диагностичен инструментариум;
- Да се извърши първична обработка на емпиричните данни от теренното изследване;
- Да се извърши компаративен анализ на резултатите от изследването;
- Да се предложат мерки за оптимизация на кандидат-студентските кампании на ЮЗУ „Н. Рилски” и на БСУ и се подготвят доклад и публикация с резултатите.

4. Обект и предмет на емпиричното изследване

• **Обект** на изследването са ученици от средни училища на Югозападна и Югоизточна България, разпределени по регионален признак и тип училище. Анкетираните не се разпределят по признак пол, тъй като в настоящия момент за страната този показател не е определящ в условията на кандидатстване във ВУ.

• **Предмет** на изследването са нагласите на завършващи ученици за кандидатстване в ЮЗУ и в БСУ.

5. Методика на емпиричното изследване

В изследването се прилагат следните методи:

- Проучване на нормативни документи и статистически данни;
- Анкета за ученици от средни училища – анонимна, частично стандартизирана;
- Статистическа обработка на данните от анкетното проучване (SPSS 16.0.);

- Анализ на резултати от емпирични данни.

Въпросите от анкетната карта са:

1. *Ще продължите ли образованието си във висше училище?*
2. *Бихте ли продължили образованието си в ЮЗУ (БСУ)?*
3. *Защо бихте продължили образованието си в ЮЗУ (БСУ)?(открит въпрос)*
4. *Каква форма на обучение предпочитате?*
5. *Ако избирате да кандидатствате в ЮЗУ (БСУ), какви са Вашите мотиви?*
6. *Откъде се информирате за специалностите, в които искате да кандидатствате?*
7. *Коя специалност бихте записали, ако кандидатствате в ЮЗУ (БСУ)?*

6. Описание на извадката

В изследването, което има характер на лонгитюдно сравнително теренни проучване бяха обхванати общо 948 ученици от средни училища на двата региона: 823 ученици от 11 населени места в Югоизточна България и 125 ученици от Югозападна България, разпределени по териториален признак. Не се допуска разделение по признак пол, тъй като в това се оказва фактор с незначителна за тематиката тежест. Екипът подчертава различното по време провеждане на изследването, което е индикативно за една по-дългосрочна оценка и следователно – прогноза по отношение на развитие на нагласите на потенциалните кандидат-студенти, а така също – като база за създаването на успешни кандидат-студентски кампании. Проучването в Югоизточна България се проведе през 2008 г., а това в Югозападна – в началото на 2019 г.

7.Обобщен анализ на данните от емпиричното изследване.

Пред вид ограниченията в обема на публикацията ще предложим анализ на данните, които според нас са с най-голяма тежест за целите на изследването. Най-голяма (75.70% от всички анкетираните) е групата ученици, които декларират, че желаят да учат във висше училище. Втора по големина е групата на тези, които към момента на проучването все още се колебаят дали да продължат образованието си (14,34%). Едва 6,20% заявяват, че няма да учат висше образование. Най-малка е групата на учениците, които искат да учат, но нямат възможност (3,77%). Тази група може да бъде причислена към групата на отговорилите „не” поне за тази кандидатстудентска кампания, но дори и така общият им дял (9,97%) е по-малък от този на колебаещите се. Резултатите се отнасят и за двете обхванати области. Отговорите на този въпрос не са разпределени равномерно и по признака „тип населено място”. Изненадващо е разпределението на отговорите на анкетираните от училищата в селата. Относителният дял на отговорилите положително от тях (89,3%) е най-висок в сравнение с връстниците им от училищата в големите (79,8%) и малките (66,5%) градове. Най-малко колебаещи се, както и с най-малко отрицателни отговори са също представителите на училищата от селските райони.

От колебаещите се ученици най-голям е дялът на представителите на малките градове (17,8%). Те са дали и най-голям процент отрицателни отговори (10,5%). Особеното в случая е и това, че не се отчитат съществени разлики в отговорите през двете дати – 2008 и 2019 год.

На въпроса от анкетата „*Бихте ли продължили образованието си в ЮЗУ (БСУ)?*” се получи следното разпределение на отговорите: едва 40 % от анкетираните кандидат студенти са заявили през 2008 г. желание да кандидатстват в БСУ, докато към ЮЗУ този процент е 67%. Този факт се обяснява от една страна с по-голямото просъствие на ЮЗУ в региона, с разнообразните социални политики по отношение на студентите (кампус услуги, стипендии, условия за спорт и изкуство и др.), докато за БСУ подчертан пасив се е оказал високите такси (недържавен университет), наличието на още едно, конкурентно ВУ в града и по-малкият малкия брой на специалности. Като специфичен резултат отчитаме разпределението на предпочитанията по тип населено място и тип училище. В двете области на изследване, независимо от времевия интервал, са отчетени почти идентични резултати – получените резултати показват, че най-висок дял от категорично заявिलите желание за кандидатстване във всеки един от двата университета е на професионалните гимназии и СУ, както и най-голям процент на анкетираните, отхвърлили възможността да кандидатстват в университета е сред тези от езиковите гимназии. Интересна е конфигурацията на ранжиране на отговорите на избиращите ЮЗУ и БСУ като резервен вариант – съответно 42.7% от учениците от езиковите гимназии, 42% от професионалните гимназии и 39% от СОУ. Този факт позволява да се направи извода, че **резерви за едно оптимизиране на кандидатстудентската кампания има сред колебаещите се и невзели решение зрелостници.**

По отношение на причините да изберат като желан университет ЮЗУ (БСУ), впечатляващи са немотивираните и необоснованите логично отговори. Независимо от отдалечеността във времето на провеждане на двете фази на изследването, резултатите са достатъчно близки, за да бъдат обобщени – близост до родното място (морето, планината), възможност да се работи и учи едновременно, възможност да

се кандидатства с оценката от матурата, възможност да се получава стипендия и др. Най-малко мотивирани се оказват анкетираните от такива доводи като *по-качествено образование, международно признаване на дипломите, преподавателски състав, възможност за академична мобилност, мотивация за собствена изследователска дейност и др.*

Основната информация за университетите (ЮЗУ и БСУ) кандидат студентите получават преди всичко от интернет сайтовете, социалните мрежи, а много по-малко – от кандидат-студентски срещи, брошури, флаери и т.н. Изследваните лица посочват и родителите, приятелите и водещите си учители като фактори, които също имат тежест при формиране на тяхното отношение и нагласи за кандидатстване във ВУ.

Резултатите от проведеното емпирично проучване позволяват да бъдат формулирани някои основни изводи:

1. Нагласите на зрелостниците за кандидатстване в двата университета ЮЗУ „Неофит Рилски”, гр. Благоевград и Бургаски свободен университет, гр. Бургас са по посока на информираност и емоционална оценка **преди всичко на формални** (сграда, база, впечатление на околните, стипендии и т.н.), отколкото на съдържателни (признаване на дипломите в страната и извър нея, успешна бъдеща реализация и кариерно развитие и т.н.) страни.

2. **Основната информация** за специалностите и кандидатстването в ВУ се получава от **Интернет**, доста след това – от близки и познати, сред които и бивши студенти, най-малко – от рекламите по ТВ и другите медии, брошури, листовки, флаери и др.

3. Доказа се, че като цяло нагласите на зрелостниците за кандидатстване в ВУ в по-голямата си част са неустойчиви и често пъти формираны от случайни фактори, т.е. **те могат да бъдат мотивирани и променени**.

4. **Отхвърлянето** на идеята за кандидатстване в ЮЗУ (БСУ) се мотивира неубедително, по-скоро **емоционално** – „не харесвам този университет”.

5. Приоритетният избор на отделни специалности (педагогика, психология, право, финанси, маркетинг, туризъм и т.н.) доказва освен обективни (нужди на пазара, интереси) и субективни причини – **добра кандидатстудентска стратегия на отделни факултети и катедри**.

6. Провеждането на две емпирични изследвания с разлика във времето 10 години показва незначителни разлики в нагласите на потенциалните кандидат – студенти, което е предпоставка за разработването на устойчива и константна кандидат-студентска кампания.

ПРЕПОРЪКИ

1. Да се инициира **обмяната на успешни стратегии и практики** между факултетите и катедрите на всеки университет с цел оптимизирането на общата кандидатстудентска кампания и привличане на повече и по-добри студенти.

2. Да се насърчават инициативи от страна на преподаватели и администрация за **работа с училищата – работа с ученици, но и с педагози**, тъй като в много отношения последните имат сугестивно влияние върху избора на своите ученици на ВУ.

3. Да се оптимизират възможностите на **интернет пространството** (като най-популярен достъп) за информиране на съдържанието на обучението в ЮЗУ и БСУ.

4. Да се акцентира върху информирането на широката общественост (която в повечето случаи е и семейната среда на завършващите средните училища) за **успешната професионална и гражданска реализация на завършили ЮЗУ и БСУ**.

5. При възможност – в кандидатстудентската кампания да се предоставя информация и за други **„екстри” на студентския живот** – спорт и изкуства, срещи с елитарни личности на научния и обществен живот, студентски научни форуми, бригади в чужбина, участия в проекти, експедиции и др.

ЛИТЕРАТУРА

Дерижан, И., Динева, Е, Люцканова, Ц, Вълчев, Г. (2009) „Проучване на нагласите сред завършващите средно образование от Югоизточна България за продължаване на образованието си в БСУ”, годишник на БСУ, г., том XXI, Бургас, България.

Джонев, С. (1996), Социална психология, НП, София, България.

<https://www.bfu.bg/bg/pravilnitsi-i-dokumenti>

<http://www.swu.bg/university-profile/strategies-and-regulations.aspx>

<https://www.pearson.com/us/higher-education/program/SPSS-SPSS-16-0-Student-Version-for-Windows/PGM171246.html>